

Meer rendement
uit randen!

Boeren met een AKKERRAND

RESULTATEN VAN HET PROJECT:

Meer kennis, minder gewasbeschermingsmiddelen

COLLECTIEF MIDDEN GRONINGEN
Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	P. 3
Meer kennis, minder gewasbeschermingsmiddelen	P. 4
Natuurlijke plaagbestrijding	P. 7
Waterkwaliteit	P. 10
Onkruidbeheersing	P. 11
Agrarische Natuurvereniging Oost-Groningen	P. 14
Collectief Midden Groningen	P. 16
Agrarische Natuur Drenthe	P. 18

Meer rendement uit randen

Jaren terug zijn we begonnen met bloemenranden in het project Bloeiend Bedrijf. Onder het DAW (Deltaplan Agrarisch Waterbeheer) konden we deze opgedane kennis voortzetten in het project 'Meer kennis, minder gewasbeschermingsmiddelen' (MKMM). Met naast het onderwerp functionele agrobiodiversiteit ook waterkwaliteit. Als collectieven proberen we te denken in mogelijkheden, en akkerranden optimaal te benutten in de bedrijfsvoering. Wij zien dat ieder beleid haar eigen

doelen en eisen heeft waardoor de uitvoering op het bedrijf lastig wordt. Denk hierbij aan het verbeteren van de vogelstand en waterkwaliteit, en het verminderen van nitraatuitstoot. Als agrariër is het lastig dit bij elkaar en werkbaar op het bedrijf uit te voeren. In dit project hebben we geprobeerd verschillende doelen samen te voegen. Met als hoofddoel waterkwaliteit, draagt de akkerrand ook bij aan natuurlijke plaagbeheersing en beschutting voor fauna. Kortom: Meer rendement uit randen! Trots ben ik op de enthousiaste deelname van collega akkerbouwers. Ik vind het bijzonder hoe gedreven deelnemers zijn om binnen de studiegroepen kennis en ervaring met elkaar te delen. Afgelopen jaren heb ik in dit project veel positieve veranderingen gezien in de praktijk. Er valt nog veel te leren, dus we staan zeker niet stil! Kijkend naar de toekomst wil ik meegeven: gebiedsgericht werken is belangrijk waarbij zelfs maatwerk per bedrijf niet uitgesloten is. ■

Tonny Doornbos
Bestuurder ANOG

”

Als collectieven proberen we te denken in mogelijkheden, en akkerranden optimaal te benutten in de bedrijfsvoering

MEER KENNIS, MINDER GEWAS- BESCHERMINGS- MIDDELEN

WATERSCHAP EN COLLECTIEF IN GESPREK OVER AKKERRANDEN

Marian van Dongen, waterkwaliteitsadviseur bij waterschap Hunze & Aa's, schenkt de thee in. En vertelt: 'Vaak wordt er gevraagd of zo'n klein akkerrandje wel effect heeft. Toen we zelf in de tuin een bloemenmengsel hadden ingezaaid, besepte ik pas hoeveel insecten daarop afkomen. Dat heeft mij gemotiveerd om me in te zetten voor de akkerranden.' Marjon Schultinga, projectleider bij ANOG, neemt net een hap van een speculaasje maar knikt instemmend. Ook bij agrariërs ziet zij de verbazing en enthousiasme ontstaan over wat er allemaal leeft in een akkerrand.

HOE IS HET PROJECT MEER KENNIS, MINDER GEWASBESCHERMINGSMIDDELEN ONTSTAAN EN WAAROM?

Van Dongen: Het waterschap is al sinds 2008 bezig met akkerrand-projecten. In Drenthe moesten we alles zelf regelen en in Groningen deed ANOG dat voor ons. Dat was voor ons een groot pluspunt. Zij legden het contact met de boeren en legden de akkerranden vast. Dat scheelde ons enorm veel tijd en werk. Het contact met collectief beviel heel erg goed. We wilden niet dat het project ter ziele zou gaan, het is ons steeds met jaarlijkse potjes gelukt om het voort te zetten. Toen kwam in 2016 de mogelijkheid om de akkerranden te financieren via het agrarisch natuurbeheer en tegelijkertijd kwam er ook het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW). Twee zaken die mogelijkheden gaven om meer te doen rondom de akkerranden.

WAAROM IS ER GEKOZEN VOOR AKKERRANDEN?

Van Dongen: Voor de waterkwaliteit zijn gewasbeschermingsmiddelen ons grootste knelpunt. Dit jaar zitten we op 21 normoverschrijvingen van gewasbeschermingsmiddelen, dat mag er hooguit één zijn. Dat is een forse opgave.

Met nutriënten gaat het een beetje op en neer. Soms halen we de norm wel en soms niet. De noodzaak is minder groot om daar energie op te zetten. Daarom hebben we vooral gekozen voor DAW-projecten die helpen om de emissie van gewasbeschermingsmiddelen te verminderen.

We hebben dit jaar veel fikse buien midden in het groeiseizoen gezien, dat maakt dat afspoeling een heel belangrijke route is. Er werd altijd gewezen naar drift als belangrijkste route en er is heel veel gedaan aan techniek om de drift te reduceren. Maar nu met klimaatverandering merken we dat afspoeling een steeds belangrijkere route wordt. Schultinga: het is ook de combinatie van de fysieke maatregel -de akkerrand-, en ontwikkelen van kennis en bewustwording. We gebruiken de akkerranden om de kennis te verspreiden. Van Dongen: Wat ik ook belangrijk vind, is dat het kan helpen om boeren intrinsiek te motiveren voor de akkerranden en minder middelen te gebruiken. Omdat ze zien hoeveel leven in een akkerrand zit.

ZATEN ANOG EN AGRARIËRS TE WACHTEN OP EEN AKKERRANDENPROJECT?

Schultinga: We hadden al een aantal jaren losse projecten, met een budget voor vijftien deelnemers. Toen de mogelijkheid kwam om het groter aan te pakken en professioneler op te zetten, waren we daar heel enthousiast over. Boeren vinden het jammer als het project stopt en de kennis verdwijnt. Werken met schadedrempels leer je namelijk niet op twee veldbijeenkomsten, daar is meer tijd voor nodig. Inmiddels zijn we gegroeid naar zestig deelnemers en hebben we een wachtlijst.

WAT IS ER UNIEK AAN HET PROJECT?

Schultinga: Persoonlijke benadering en werken in kleine groepjes. Het project is in de loop der jaren gegroeid en in andere delen van het land gekopieerd. Nu proberen we ook de teeltadviseurs erbij te betrekken, zodat ook de keten betrokken is. Van Dongen: Ik vind het belangrijk dat er een projectleider is, die betrokken is bij de boeren in het gebied. Dat er directe lijnen zijn tussen de projectleider en het waterschap. Zodat we er samen voor gaan en echt iets bereiken.

Van Dongen: Ik heb een aantal keer het verhaal van het waterschap kunnen vertellen. Ik vind het belangrijk om in contact te zijn met de →

140 DEELNEMERS

415 KM AKKERRANDEN

35 VELDBIJEENKOMSTEN

EXTERNE COMMUNICATIE

agrariërs, zodat plannen die wij achter ons bureau maken praktisch uitvoerbaar zijn. Daarnaast heeft Paul Hendriks, ecooloog van waterschap Hunze & Aa's, bij de ANOG een paar keer de veldbijeenkomst begeleid om te spreken over waterkwaliteit en ecologisch slootschonen. Schultinga: Dit wordt erg gewaardeerd door de agrariërs. Van Dongen: Elkaars taal leren spreken en elkaars perspectief zien is belangrijk. Schultinga: In het begin stonden agrariërs en waterschap wat meer tegenover elkaar, nu zie ik meer begrip voor elkaar.

WAT HEBBEN JULLIE VAN HET PROJECT GELEERD?

Schultinga: Leren kijken naar het gewas levert veel op én geen akkerrand en boer is gelijk. Er zijn deelnemers die veel geprobeerd hebben om er een geslaagde rand van te maken. Dan blijkt dat niet alleen inzet bepalend is, maar ook weersomstandigheden en onkruiddruk in een gebied. Van Dongen: Ik heb geleerd dat een akkerrand het moeilijkste gewas is, omdat het geen monocultuur is. Schultinga: Ook nog eens op de rand van het perceel waar sowieso al meer onkruiden voorkomen. Van Dongen: Daarnaast nog een les voor mijzelf: Dit soort projecten moeten niet geleid worden door het waterschap maar een organisatie die dichtbij de boeren staat en die de boeren vertrouwen.

GAAN WE IN DE TOEKOMST MEER AKKERRANDEN ZIEN?

Van Dongen: Voor het project heeft het waterschap een aantal meetpunten opgenomen. Het is moeilijk om precies te lokaliseren waar een normoverschrijding door komt, het is een combinatie van verschillende routes. Schultinga: Uit een onderzoek kwam wel dat er 20-30% minder middelen in de sloot gevonden worden als langs elke sloot een akkerrand zou liggen. Van Dongen: Ik hoop dat we in het nieuwe GLB via ecoregelingen meer akkerranden kunnen realiseren. Met een plus vanuit het ANLb, zodat ook het kennistraject kan blijven bestaan.

NOG EEN VRAAG VOOR ELKAAR?

Van Dongen: Heb je plezier gehad aan het project? Schultinga: Ja, vooral omdat we het hebben zien ontwikkelen en het makkelijk schakelen is met het waterschap. Schultinga: En jij? Van Dongen: Ik vind het een pluspunt dat collectieven elkaar hebben gevonden. ■

Links: Marjon Schultinga (ANOG),
Rechts: Marian van Dongen
(Waterschap Hunze & Aa's)

MKMM combineert doelen voor waterkwaliteit, biodiversiteit en boerenpraktijk

Het project MKMM is voor het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW) een mooi en interessant project. Vanuit de ambitie om samen met landbouwpartijen en waterschappen te werken aan de verbetering van de waterkwaliteit zijn de agrarische collectieven een belangrijke schakel. De kracht van de collectieven is hun uitvoeringsgerichte organisatie die dicht bij de boerenpraktijk ligt. Zij zijn in contact met veel boeren en hebben vanuit het agrarisch natuur- en landschapsbeheer ook veel raakvlakken met schoon en voldoende water.

MKMM is daar een goed voorbeeld van. Iedere boer uit het netwerk is individueel benaderd om mee te doen en dat heeft er toe geleid dat er zelfs een wachtlijst is! Door de praktische opzet leren boeren veel over het middelengebruik op hun bedrijf en zien zij mogelijkheden om daarin bij te sturen. En het project levert niet alleen een bijdrage aan de verbetering van de waterkwaliteit, maar draagt tegelijk ook bij aan het vergroten van de biodiversiteit.

In de nieuwe DAW-periode (2022 – 2027) zullen wij nog meer op zoek gaan naar het samenvoegen van doelen en maatregelen die passen bij de boerenpraktijk in een bepaald gebied. Dat maakt het toegankelijker voor boeren om aan te sluiten.

En dat is precies wat nodig is: er zullen meer boeren mee moeten doen om de Kaderrichtlijn Water (KRW)-doelen te behalen en een stap naar duurzame landbouw te zetten. Een project als MKMM sluit daar helemaal bij aan en is ook landelijk gezien qua doel en aanpak een project dat navolging verdient. ■

Caroline Schrandt
DAW-coördinator Groningen en Noord-Drenthe

Goed akkerranden- beheer vraagt tijd en aandacht

Als onderzoeker bij Louis Bolk Instituut, houd ik me al sinds 2011 bezig met de vraag: hoe breng je geïntegreerde gewasbescherming in de praktijk? Bijvoorbeeld via het project Bloeiend Bedrijf, waar 600 boerenbedrijven door heel Nederland akkerranden aanlegden.

De agrarische natuurverenigingen waren toen belangrijke partners om lokaal bijeenkomsten te kunnen organiseren. Met de invoering van het ANLb-stelsel, kwamen daar de collectieven voor in de plaats. In de eerste jaren waren de collectieven vooral bezig met het organiseren van het agrarische natuurbeheer. Een paar jaar later kwam er weer meer focus op kennisontwikkeling en verspreiding over bijvoorbeeld natuurlijke plaagbestrijding en ontstonden projecten als meer kennis, minder gewasbeschermingsmiddelen.

DE TWEEDE STAP

Dit soort projecten zijn belangrijk om de akkerranden functioneel te laten zijn voor de boer. Stap 1 is de akkerrand aanleggen en

beheren. Stap 2 is de akkerrand zijn werk laten doen en op basis van schadeprempels pas ingrijpen als dat echt niet anders kan. Het loslaten van de zekerheid van de spuit, is voor de een makkelijker dan voor de ander. Samen met collegaboeren het leerproces aangaan via studiegroepen en veldbijeenkomsten, maakt het onderwerp levendig en men durft dan eerder bijvoorbeeld bespuitingen over te slaan. Over het algemeen zie je in het eerste jaar een afwachtende houding. Er moet eerst vertrouwen en kennis over natuurlijke plaagbestrijding worden opgebouwd. Om geïntegreerde gewasbescherming in de bedrijfsvoering op te nemen, moet iemand meerdere jaren meemaken, ook omdat plaagdruk niet altijd hetzelfde is.

TOEKOMST

Door de nieuwe nitraatrichtlijn, steeds verdere inperking van het gebruik van middelen en de extra mogelijkheden voor akkerranden in eco-regelingen verwacht ik dat er in de toekomst meer akkerbouwers akkerranden gaan beheren. Het zal mooi zijn om ook deze akkerbouwers de tweede stap te laten zetten en te ondersteunen met het opdoen van kennis over geïntegreerde gewasbescherming. Van adviseurs uit de middenindustrie kunnen we dit niet verwachten en onafhankelijke adviseurs kosten geld. Ondersteuning vanuit overheden via meerjarige projecten zijn dus erg belangrijk om een omslag in de sector te kunnen maken.

LAATSTE ADVIES

Meer kennis, minder middelen heeft zich onderscheiden van eerdere projecten door in te zetten op meerjarige akkerranden. Dit biedt enorme ecologische voordelen voor insecten. Er zijn minder bewerkingen en er is eerder bloei. De uitdaging is om de bloei in een meerjarige akkerrand te houden. Mijn laatste advies zou zijn om slootkanten en akkerranden niet meer als losse elementen te zien, maar als één geheel ecologisch te gaan beheren. Er valt dan winst te halen voor de biodiversiteit, maar ook sociale winst door verdere samenwerking in gebieden tussen overheden, waterschap en agrariërs. ■

Boki Luske
Louis Bolk Instituut

Natuurlijke plaagbeheersing: Hoe werkt het?

Het standaard doormengen van insecticiden bij een herbicide of fungicide bespuiting is er tegenwoordig niet meer bij. Insecticiden blijken vaak helemaal niet nodig. Maar hoe maak je nu de juiste afwegingen in de geïntegreerde gewasbescherming? Wanneer doet de natuur het werk, of moet ik toch chemisch ingrijpen? En welke duurzame alternatieven zijn er? Je vindt er alles over in de factsheets of via www.ipm-toolbox.nl

NATUURLIJK MECHANISME

Een aantal belangrijke plaaginsecten in granen, bieten en aardappelen zijn: bladluizen, aardvlo en graanhaantjes. Zij kunnen schade toebrengen aan het gewas waardoor bij een hoge plaagdruk de gewasopbrengst afneemt. Gelukkig bestaat er een natuurlijk mechanisme: planten die aangeprikt worden door bladluizen scheiden geurstoffen uit, waardoor hulptroepen worden ingeschakeld. De natuurlijke vijanden van bladluizen -zoals spinnen, kevers, zweefvliegen, sluipwespen en gaasvliegen- komen op de bladluizen af en doen zich te goed aan de bladluizen.

OP ZOEK NAAR VOEDSEL

Natuurlijke plaagbestrijders zoals zweefvliegen, lieveheersbeestjes en spinnen hebben voedsel nodig. De voedselwens verandert gedurende de levenscyclus: veel volwassen insecten doen zich te goed aan nectar en stuifmeel, maar de larve heeft bladluizen nodig. Andere plaagbestrijders hebben vooral meerjarige elementen nodig zoals akkerranden en bermen. Meerjarige bloeiende akkerranden in combinatie met een akkerbouwgewas is dus als een gedekt tafeltje voor natuurlijke plaagbestrijders: nectar en stuifmeel, schuil- en overwinterplaatsen én bladluizen!

CHEMISCHE PLAAGBEHEERSING: INGRIJPEN IN HET 'NATUURLIJKE MECHANISME'

Wanneer er in een teelt geen rekening wordt gehouden met de natuurlijke mechanismen, wordt een mogelijke uitbraak van bladluizen of graanhaantjes in een vroeg stadium bestreden met insecticiden. Insecticiden ondermijnen het natuurlijke mechanisme, en kunnen zelfs averechts werken. Ze doden ook nuttige insecten, waardoor aanwezige populaties soms juist op achterstand komen

te staan van de plaaginsecten. Ook blijft er niets meer te eten over voor nuttige insecten. Dit zorgt voor meer inzet van chemie dan noodzakelijk is met alle gevolgen voor het milieu, waterkwaliteit en kosten voor de agrariër.

GEÏNTEGREERDE GEWASBESCHERMING: GEBRUIK MAKEN VAN NATUURLIJKE MECHANISMEN

Dat betekent dat je insecticiden pas inzet als laatste redmiddel. Vóórdat het zover is, kun je als akkerbouwer eerst een aantal preventieve maatregelen nemen. Het stappenplan:

1. PREVENTIE

Zorg voor een goede gewasrotatie, en kies voor robuust uitgangsmateriaal (resistente rassen, of bijvoorbeeld harige bladeren t.a.v. graanhaantje). En leg een kruidenrijke akkerrand aan en zorg voor overwinteringsplekken voor kevers en spinnen

2. WAARNEMEN EN SCHADEDREMPEL BEPALEN

Onderzoek de verhouding tussen plaaginsecten en de natuurlijke vijanden en stel vast of de schadedrempel wel of niet is overschreden. In de IPM Toolbox staat beschreven hoe je te werk gaat bij het bepalen van een schadedrempel.

3. MIDDELENKEUZE

Zet alleen een insecticide in als de schadedrempel is overschreden. Chemische plaagbestrijding is dus een laatste redmiddel. Kies middelen met de minste milieueffecten en die de populaties natuurlijke vijanden zo min mogelijk schaden, óf pas de dosering van het te gebruiken middel aan. Raadpleeg bijvoorbeeld www.milieumeetlat.nl

4. BESPUITING AANPASSEN

Wanneer de schadedrempel is overschreden, dan zijn er nog steeds mogelijkheden om met een bespuiting de milieueffecten te beperken. Zo kun je alleen het aangetaste deel van een perceel spuiten, een selectief middel kiezen en het optimale spuitmoment kiezen (bijvoorbeeld met behulp van GEWIS of de SpuitWeerWijzer app). ■

Natuurlijke plaagbeheersing: Wat hebben we geleerd?

NUTTIGE INSECTEN TELLEN

In het teeltseizoen van 2021 was er extra aandacht voor natuurlijke plaagbestrijding. Naast de veldbijeenkomsten, hebben bedrijfsadviseurs van Delphy deelnemers bezocht om samen het effect van de akkerranden te bekijken. Tijdens de bedrijfsbezoeken is ook de IPM Toolbox besproken. Akkerbouwer en adviseur hebben samen in de akkerrand en het gewas gezocht naar plaaginsecten en plaagbestrijders en zo met behulp van de IPM Toolbox de schadedrempel bepaald. Uit de bedrijfsbezoeken bleek dat veel akkerbouwers het fijn vonden om te sparren over de inzet van gewasbeschermingsmiddelen en het hebben over natuurlijke plaagbestrijders. Herkenning van de schadelijke insecten is bij de meeste deelnemers kinderspel. Sommige vonden het even opfrissen van de kennis. Alleen de natuurlijke plaagbestrijders zijn daarin voor de meeste akkerbouwers best lastig. Met name de vraag: Hoeveel natuurlijke plaagbestrijders ben je nodig om een schadelijk insect op te ruimen?

Over het algemeen gaan akkerbouwers al heel bewust om met het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Als ze gewasbeschermingsmiddelen gebruiken, werken ze met name met een selectief middel. En veel van de akkerbouwers passen alleen een insecticide toe wanneer het echt nodig is. Veel gebruiken in graan geen insecticide meer. De coloradokever en luis in (poot)aardappels blijven een lastig probleem. Hierin kan de keuze voor bepaalde aardappelrassen bijdragen aan minder bespuitingen. Het advies heeft akkerbouwers geholpen om meer kennis op te doen over natuurlijke plaagbestrijding, door het praten met een expert en ervaringen met elkaar te delen. ■

Sigrid Arends
Adviseur Akkerbouw - Delphy

- 3 factsheets
- 1 app www.ipm-toolbox.nl
- 3 akkerrandmengsels

Belangrijkste plaagbestrijders:

Lieveheersbeestje

Gaasvlieg

Zweefvlieg

METEN VAN WATERKWALITEIT

Waterkwaliteit kun je op verschillende manieren beoordelen. Je kunt dit bijvoorbeeld doen door watermonsters te nemen en deze te laten beoordelen in een laboratorium. Zo weet je welke stoffen en nutriënten er in zitten. Binnen het project heeft het waterschap drie extra meetpunten aangelegd in sloten van deelnemers. Daarmee konden we gegevens vergelijken met de resultaten in de rest van het meetnet van het waterschap.

We wisten het van te voren: in de praktijk is blijkt het lastig om goede uitspraken over de resultaten te kunnen doen. De watermonsters bevatte bijvoorbeeld stoffen die de deelnemer zelf niet gebruikt had, en dus ergens anders vandaan moeten komen. Het precieze effect van precies die akkerrand naast die sloot is dus soms wat lastig te bepalen, maar dit betekent niet dat akkerranden geen nut hebben! Integendeel: de aanwezigheid van een akkerrand van zorgt voor 30% minder af- en uitspoeling! ■

Afgelopen jaren is binnen de studiegroep waterkwaliteit bij de ANOG gekeken naar de aanwezige water- en oeverplanten, waterdieren en het onderhoud van sloten. Tijdens enkele veldbezoeken is gekeken naar welke soorten er in en om de sloot voorkomen. Sommige sloten met weinig planten, troebel water of een gesloten kroosdek bevatten relatief weinig leven. Maar deze bezoeken leverde ook meerdere verrassingen op. Zo barstte een sloot bij Kropswolde van het leven. Met name kevers en diverse libellenlarven vonden hier hun plek en scoorde uiteindelijk een heel hoog cijfer via de waterdiertjes app. De sloot was extensief beheerd, voorzien van een flauw talud en naast deze sloot lag een akkerrand. Een mooi voorbeeld van hoe een agrarische functie en sloot vol met leven samen kunnen gaan! Onder het wateroppervlak van (landbouw)sloten krioelt het vaak van het leven. Vaak denkt men meteen aan een school vissen of, in het voorjaar, aan een kraamkamer van kikkervisjes. Maar naast deze in het oog springende soorten herbergen vrijwel alle sloten ongewervelde waterdieren, ook wel macrofauna genoemd. Het gaat bijvoorbeeld om slakjes, wormen, libellenlarven, larven van niet-stekende muggen, waterkevers en wantsen.

WATERDIERTJES

Decennialang is met name de insectenstand teruggelopen. Een uitzondering hierop vormen insecten die in het water leven. Door maatregelen die genomen zijn om de waterkwaliteit te verbeteren, aanleg van natuurvriendelijke oevers en aangepast beheer van sloten is de biodiversiteit van deze groep zelfs toegenomen. Welk waterdier je tegenkomt in de sloot vertelt veel over de kwaliteit, de inrichting en het onderhoud van het water in een sloot. Elke soort heeft zo zijn eigen plekje en functie in een sloot. Een afwisselende sloot is daarom belangrijk voor een zo hoog mogelijk biodiversiteit.

Waterdiertjes en -planten als indicator voor waterkwaliteit

WATERPLANTEN

Waterplanten spelen een grote rol én is een goede indicatie van de biologische waterkwaliteit. Een afwisseling van ondergedoken, boven het water uitstekende en drijvende waterplanten is van belang. Een goed aangepast beheer en een afwisseling van verschillende dieptes zijn cruciaal. Jaarlijks maar één zijde onderhouden zorgt ervoor dat vele macrofaunasoorten, maar ook vissen en amfibieën een uitwijkmogelijkheid hebben bij het schonen van een sloot. In de winter biedt het genoeg schuilmogelijkheden. Tenslotte is de waterkwaliteit natuurlijk belangrijk, spuitvrije zones zoals akkerranden hebben een positieve werking op de in de sloot levende dieren. ■

Eelke Schoppers
Hydrobiologisch medewerker
Waterschap Hunze & Aa's

INDICATOREN GOEDE WATERKWALITEIT

• Waterdieren

- Libelle
- Schaatsenrijder
- Schrijvertje

• Waterplanten

- Watermunt
- Gele Lis
- Dotterbloem

Mechanische onkruid- bestrijding

In 2020 en 2021 zijn in Drenthe verschillende machines gedemonstreerd die onkruid mechanisch kunnen bestrijden. Zoals de SpikeRotoweeder.

De spikerotoweeder verwijdert het onkruid met een kleine schepjes aan wiel. Het dieper gewortelde mengsel blijft staan. Uit de demo's blijkt dat de machines effectief zijn, maar dat timing belangrijk is en dat mechanisch bestrijden arbeidsintensief is.

EXPERIMENTEN MET VERSCHILLENDE BEHEERTECHNIEKEN

Maaien en mechanische onkruidbestrijding

Maatwerk

Verschil zand/klei

Onderzoeken door
Louis Bolk Instituut

ONKRUIDBEHEERSING

Heb je het over akkerranden, dan duikt het onderwerp onkruid al snel op. Het weer, de bodem, vegetatie in de slootkant en geen herbiciden gebruiken, leiden ertoe dat er soms meer opkomt dan alleen het ingezaaide mengsel. Een beetje onkruid is misschien niet erg. Maar een rand vol melde, bijvoet en distel motiveert natuurlijk niet. Daarbij komt dat het natuurlijk geen overlast moet geven in het gewas en een akkerrand minder effectief is voor natuurlijke plaagbeheersing. Tijdens het project hebben deelnemers in studiegroepen hun ervaring gedeeld over de beheersing van onkruid in akkerranden. Daarnaast hebben experts van het Louis Bolk Instituut verschillende akkerranden gevolgd en advies gegeven. Dé methode bestaat niet, maar er zijn een aantal basisadviezen die kunnen helpen. En bovenal: een akkerrand is ook een gewas!

Een akkerrand is ook een gewas!

1. GOEDE VOORBEREIDING

Verwijder zoveel mogelijk wortelonkruiden en verwijder met een vals zaaibed de eerste onkruiden.

2. HET JUISTE ZAAIMOMENT

Zaai als de bodem is opgewarmd en als er daarna wat regen verwacht wordt. Daarmee voorkom je dat lichtkiemende onkruiden een voorsprong krijgen. Zit er in de bodem veel onkruidzaad, dan kun je er ook voor kiezen om in het najaar in te zaaien. Op zandgrond is hier goede ervaring mee, met name tegen melde.

3. MEERJARIGE AKKERRANDEN

De beste maatregel tegen eenjarige onkruiden zoals melde, is een meerjarige akkerrand. Als het mengsel goed is opgekomen in het eerste jaar, verdwijnen de éénjarige lichtkiemende onkruiden. Met één tot twee keer per jaar maaien en afvoeren kan de akkerrand een aantal jaren goed gehouden worden. Op den duur zullen akkerranden toch gaan vergrassen. Dan kan het nuttig zijn om de akkerrand opnieuw in te zaaien, al is het voor het doel om afspoeling te voorkomen geen probleem vanwege de goede doorworteling.

4. OP TIJD BIJSTUREN

Let na het zaaien goed op of het mengsel goed opkomt. Komt er veel onkruid op, dan kan het helpen om de akkerrand op 10 tot 20 cm hoogte te maaien, dit zorgt ervoor dat er licht en ruimte is voor het mengsel om te groeien. Let daarna op de ontwikkeling van meerjarige wortelonkruiden zoals bijvoet en akkerdistel. Gericht uitmaaien op moment dat planten minder groeikracht hebben, kan helpen om deze in toom te houden of terug te dringen. ■

Enthousiasme met een portie leergierigheid is de sleutel tot succes van dit project. In 2018 zijn we begonnen met de eerste groep van 28 akkerbouwers. Na een inventarisatieronde werd duidelijk waar de vragen en wensen lagen van iedereen. Hieruit zijn de drie studiegroepen ontstaan: functionele agrobiodiversiteit (FAB), onkruidbeheersing en waterkwaliteit.

Voor ANOG was het duidelijk om verder te leren over het nut, het doel en beheer van de akkerranden. Samen met de experts van het Louis Bolk Instituut, het waterschap en Tauw zijn we met de groepen aan de slag gegaan. In 2019, na een uitbreiding van het budget, is de groep uitgebreid naar 56 deelnemers. Inmiddels 5 studiegroepen (FAB startgroep, FAB zand, FAB klei, onkruidbeheersing en waterkwaliteit).

Maatwerk en korte lijnen is wat belangrijk is in het veld. De studiegroepen in combinatie met de akkerranden vragen om maatwerk voor optimaal beheer. We weten dat voor de verschillende grondsoorten en omstandigheden specifiek beheer nodig is. Denk hierbij aan maaien, onkruidbeheersing of het inzaaien van de akkerrand. Toch was het voor ons af en toe best een uitdaging om dit te kunnen toepassing binnen de bestaande regels die gebonden zijn aan het agrarisch natuurbeheer.

We kijken met ontzettend veel plezier terug op de periode dat we dit project hebben mogen uitvoeren, de akkerbouwers in het gebied die we hebben leren kennen, en de informatie die we hebben kunnen delen. Ons doel: meer bewustwording over schadedrempels en chemiegebruik onder de deelnemers en het verbeteren van de waterkwaliteit is meer dan gelukt! Bedankt aan alle akkerbouwers voor hun enthousiaste deelname! ■

Laura Milatz
Projectmedewerker ANOG

Maatwerk en korte lijnen

- 59 deelnemers

- 1170 kg zaaizaad

- 120 km akkerranden

- 5 Studiegroepen:

- Functionele agrobiodiversiteit

- Onkruidbeheersing

- Waterkwaliteit

”

Jaap Grezel: Akkerranden onderdeel van regeneratieve landbouw

Sinds 2018 is Jaap Grezel deelnemer aan het DAW-project en kiest hij bewust voor agrarisch natuurbeheer en vergroening op zijn bedrijf. Samen met zijn vader runt hij een akkerbouwbedrijf in Wedde. Op vijftig hectare verbouwen ze zetmeelaardappelen, suikerbieten, gerst, winterarwe, doen ze mee met agrarisch natuurbeheer en sinds dit jaar ook uien. Nieuwsgierig en uitkijkend naar nieuwe ontwikkelingen typeert de familie Grezel. Veel ideeën en ervaring doet Jaap buiten de deur op als bedrijfsadviseur van Delphy.

‘Op dit bedrijf wordt vooruit gekeken en is een duurzame bedrijfsvoering belangrijk’ zegt Grezel. Dit komt tot uiting via regeneratieve landbouw en agrarisch natuurbeheer. Hiermee slaat Grezel een nieuwe weg in met als doel de balans van de (bodem)biodiversiteit te herstellen en in stand te houden. Hij doet ook mee aan het project ‘Regeneratieve Landbouw’. In dit project werkt hij samen met zes akkerbouwers groenbemesters, passende bemesting, afspoeling en chemie. Grezel merkt op dat er binnen dit soort projecten oog moet zijn voor een passende vergoeding op langjarige termijn.

HOE PASSEN AKKERRANDEN BIJ REGENERATIEVE LANDBOUW?

Alle sloten zijn omringd door een akkerrand. ‘Akkerranden hebben potentie binnen onze bedrijfsvoering. Maatwerk hierbij vinden wij wel belangrijk want we hebben gezien dat geen akkerrand hetzelfde is.’ Deze zijn ingezaaid met het meerjarige FAB (functionele agrobiodiversiteit) mengsel en grasklaver. Hij deed mee in twee studiegroepen: FAB en waterkwaliteit. Met de studiegroep waterkwaliteit voert hij onder andere ecologisch slootbeheer uit.

“De FAB-studiegroep zorgt voor bewustwording van het doel en nut van de akkerrand” aldus Grezel. Van het Louis Bolk Instituut leerden we de biodiversiteit te monitoren en herken ik bijvoorbeeld gaasvliegen en andere natuurlijke vijanden. Hierdoor kan ik veel beter zelf de schadedrempel bepalen en ben ik niet afhankelijk van een teeltadviseur. Met de studiegroep waterkwaliteit heeft Jaap geleerd naar de verschillende functies van de sloot te kijken en het waterleven planten te herkennen. “We hebben ontdekt dat er veel meer leven in een sloot zit dan je denkt als je er beter naar gaat kijken”

Een financiële vergoeding is voor actief beheerde akkerranden noodzakelijk. Wij zien ook dat de akkerranden maatschappelijk een positief effect hebben, hier werken we dan ook graag aan mee. Nu en in de toekomst! ■

Bufferstroken langs akkers en weilanden

76 km akkerranden

15 km grasranden

29 deelnemers

COLLECTIEF MIDDEN GRONINGEN
Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer

BUFFERSTROKEN LANGS AKKERS EN WEILANDEN

De deelnemers aan het kennisproject in het gebied van Collectief Midden Groningen bestaan naast akkerbouwers ook uit melkveehouders. Waterschap Hunze en Aa's heeft het aangedurfd om ook de randen langs graspercelen in beheer te zetten. Voor zowel het waterschap maar ook voor het collectief was dat een nieuwe activiteit.

Over het algemeen wordt in grasland nauwelijks chemische gewasbescherming gebruikt, maar met betrekking tot mest op het land is dat anders. Hoewel boeren vanwege de mestboekhouding tegenwoordig nauwkeuriger omgaan met voedingsstoffen op het land brengen, is een spuitvrije zone langs de sloot geen overbodige maatregel. Door ruime afstand van de sloot te houden, blijft het oppervlaktewater schoner én verandert de vegetatie. Deze vegetatie zorgt ook voor een stuk biodiversiteit. En de boeren willen biodiversiteit, maar wel de goede: niet de kniptorren, emelten

en ritnaalden. Zowel akkerbouwers als melkveehouders zijn het er over eens dat chemieloos niet past bij brandnetels, kweek en distels. Preventief werken en op tijd kleine haarden aanpakken zijn een voorwaarde om een goede rand te houden, zo hebben we afgelopen jaar geleerd. En ook op tijd besluiten dat in het nieuwe jaar er opnieuw gezaaid wordt. Zo krijgen we in het gebied aaneengesloten randen vol pluriformiteit. Dat vraagt naar meer.

Naast onkruidbeheersing is ook een stap gemaakt in de toepassing van IPM. Alhoewel de kennis voor toepassing nu aanwezig is, zal door regelmatige herhaling en voorbeeldgedrag leiden tot een natuurlijk gedrag, waardoor er minder snel chemie wordt toegepast. Dat is ons ontwikkelpunt voor het nieuwe jaar. ■

Janny Kooistra, Projectleider CMG

”

Henk van
Gijssel:
*Ik draag
graag mijn
steentje bij*

In Scharmer staat het melkveebedrijf van Henk van Gijssel en zijn tweelingbroer. Op hun 16de zijn ze vertrokken vanuit Nijeveen. Inmiddels is het bedrijf gegroeid naar 114 ha en ongeveer 190 melkkoeien. De taken zijn duidelijk verdeeld: Henk doet de koeien en zijn broer de dingen eromheen. Naast zijn eigen koeien beheert van Gijssel een kudde Herefords in het naastgelegen natuurgebied 't Roegwold.

Sinds drie jaar heeft van Gijssel bufferstroken, langs ongeveer de helft van zijn sloten. 'Ik voel me verantwoordelijk om mijn steentje bij te dragen, daarom wekken we ook duurzame energie op. Het voordeel van de bufferstroken is dat het heel laagdrempelig is, we hoeven er alleen dingen voor te laten'.

Van Gijssel ziet niet alleen voordelen voor de waterkwaliteit, het mooiste vindt hij het effect op de biodiversiteit. 'Tijdens de eerste snede maai ik de bufferstrook niet. Als je maait hangen de kraaien en roofvogels direct in de lucht, de bufferstrook is dan een mooie vluchtstrook voor wild zoals hazen.'

Tien jaar geleden heeft van Gijssel ook al eens bufferstroken gehad, daardoor was de beslissing om mee te doen makkelijk. 'Eerst hebben we voor twee jaar getekend, toen de mogelijkheid kwam voor een extra jaar hebben we daar zonder veel over na te denken voor bijgetekend.' Van Gijssel heeft langs ongeveer de helft van zijn sloten een bufferstrook, in totaal komt dat neer op één hectare. 'Op zich zou ik wel langs al mijn sloten een bufferstrook willen. In dit gebied hebben we vrij weinig sloten en heeft het minder impact voor het bedrijf dan op bedrijven in andere delen van Nederland.'

Afgelopen jaar was er een veldbijeenkomst bij de bufferstroken van Van Gijssel. Met name in de eerste jaren staat er behoorlijk veel massa gras in de bufferstroken, dit zorgt ervoor dat er meer open plekken in de grasmat ontstaan. Tijdens de veldbijeenkomst zagen we ook dat er wat andere kruiden groeiden, zoals boterbloem. 'We hebben geen last van onkruiden, op een plek wat ridderzuring. Daar was het advies om het met de schep eruit te halen, om het intoom te houden.' Van Gijssel spuit zo weinig mogelijk, maar in de maïs komt het wel eens voor. Dan gaan ze er heel bewust mee om. 'We laten ons altijd voorlichten en we spuiten zelf. Zo kunnen we op het meest effectieve moment spuiten, zodat er uiteindelijk minder nodig is.' ■

Een rondje Drenthe

De in totaal 270 kilometer akkerranden die de 48 deelnemers van het DAW-project Meer kennis, minder gewasbeschermingsmiddelen hebben aangelegd, zijn ongeveer net zo lang als de Drentse grens. De deelnemers van het project zitten in een studiegroep. De studiegroepen zijn ingedeeld naar de stroomgebieden van het waterschap: Drentse Aa, Hunze en Veenkoloniën. Door de jaren heen zijn bij alle groepen de thema's onkruidbeheersing, natuurlijke plaagbestrijding en waterkwaliteit aanbod gekomen.

DRENTSCHE AA

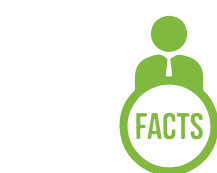
In het Drentsche Aa-gebied hebben akkerbouwers al langer ervaring met akkerranden. Door de winning van drinkwater uit het oppervlaktewater van de Drentsche Aa, is er extra aandacht voor de kwaliteit van het water. Via projecten als bloeiend bedrijf hebben agrariërs al ervaring opgedaan met het akkerranden. De meeste akkerranden werden elk jaar opnieuw ingezaaid. Een gevolg daarvan, zeker in droge jaren, was veel onkruid met name melde. Om de lichtkiemende onkruiden te voorkomen, is er afgelopen jaren ingezet op meerjarige akkerranden. Bijkomend voordeel is dat deze randen eerder bloeien en er een overwinteringsplek is voor de natuurlijke plaagbestrijders.

UITBEREIDING IN 2020

Doordat er in 2020 extra budget kwam, konden het aantal akkerranden uitgebreid worden in het stroomgebied van de Hunze en de Veenkoloniën. Tegelijk startte ook het project meer kennis, minder gewasbeschermingsmiddelen.

Daardoor hebben we de nieuwe deelnemers intensiever kunnen begeleiden bij de aanleg en het beheer van akkerranden én kennis kunnen aanreiken op het gebied van natuurlijke plaagbestrijding. ■

Jorian Huisman
Projectleider

47 deelnemers

280 km akkerranden

3 studiegroepen

5 veldbijeenkomsten

2 demonstraties

”

Alko Tolner:
*Als je spuit raak
je ook de goede
insecten kwijt*

Het akkerbouwbedrijf van Alko Tolner ligt in Grolloo en bestaat uit ongeveer 160 ha.

Het bedrijf volgt een veenkoloniaal bouwplan, aangevuld met conservenerwten en mosterd. Tolner is begonnen met akkerranden voor het waterschap. Door de jaren heen is daar steeds wat meer agrarisch natuurbeheer bijgekomen toen de mogelijkheden daarvoor kwamen.

Tolner is bestuurder geweest van AND en onder andere betrokken bij het project meer kennis, minder gewasbeschermingsmiddelen.

Tolner deed mee met het project bloeiend bedrijf, daar leerde hij onder meer een schadedrempel bepalen. Hij vond het belangrijk dat het project meer kennis, minder gewasbeschermingsmiddelen ook in Drenthe kwam, om deze kennis onder meer akkerbouwers te verspreiden. *'De begeleiding in het project over natuurlijke plaagbeheersing zorgt ervoor dat je minder klakkeloos de spuit pakt'*. Tolner laat de spuit liever staan. *'Als je spuit, dan raak je ook de goede insecten kwijt. De kans op een plaag kan dan ook groter worden.'*

Een akkerrand met voldoende bloemen is belangrijk voor een goede plaagbestrijding. Daarnaast is een mooie akkerrand belangrijk voor de motivatie van akkerbouwer. Tolner kent verschillende ondernemers die gestopt zijn omdat het teveel onkruid opleverde. Mede daarom is in het eerste jaar van het project extra focus op onkruidbeheersing geweest. *'Het is ongrijpbaar waarom een rand de ene keer goed lukt, en de ander keer vol onkruid staat. Akkerranden meerjarig beheren scheelt veel onkruid, maar naar verloop van tijd vergrassen randen toch'*. Gelukkig krijgt hij vaak leuke reacties op de akkerranden. Een akkerrand laat volgens Tolner zien dat er veel goede dingen gebeuren in de agrarische sector. ■

Boeren met een akkerrand:

RESULTATEN VAN HET PROJECT:

Meer kennis, minder
gewasbeschermingsmiddelen

Dit project is mogelijk gemaakt door:

provincie Drenthe

#MEER RENDEMENT UIT RANDEN